

MIGRACJE W KONTEKŚCIE GLOBALNYM

Monika Lisiewicz, Fundacja Centrum im. prof. Bronisława Geremka

Migracje to przemieszczanie się ludności z zamiarem stałego lub czasowego osiedlenia się w innym miejscu. Tym samym pod pojęciem migracji nie znajdziemy nomadów, czyli grup ludności nieposiadających stałego miejsca zamieszkania (np. Beduini, Tuaregowie, Romowie, Inuici), ani turystów.

W kontekście migracji mówi się o tzw. bodźcach *push* i *pull*. Ludzie migrują, ponieważ muszą opuścić jakieś miejsce lub dlatego, że jakaś nowa destynacja przyciąga ich swoją atrakcyjnością. Do okoliczności wymuszających migrację zaliczyć można brak pracy, niewielkie szanse rozwoju, ciężkie warunki życia, pragnienie większej swobody religijnej, dyskryminację, małe szanse na znalezienie współmałżonka, obawę przed prześladowaniem politycznym, pracę przymusową, niewolnictwo, brak dostępu do opieki medycznej, klęski naturalne, zanieczyszczenie środowiska czy wojnę. Nowy kraj może za to przyciągać poprawą warunków życia, zwiększeniem szans na zdobycie wykształcenia i dobrej pracy, lepszą opieką medyczną, szansą na znalezienie partnera oraz bezpieczeństwem.

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM) w swoim rocznym raporcie podała, że na 7 miliardów ludzi prawie 4 miliardy z nich zamieszkuje w miastach. Migracje międzynarodowe również dotyczą głównie miast: liczbę międzynarodowych migrantów szacuje się na 232 miliony (UN DESA, 2013), a wewnętrznych na 740 milionów (UNDP, 2009), a wszyscy oni przemieszczają się w kierunku dużych ośrodków miejskich. Połowa migrantów kończy swoją podróż w Australii, Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Francji, Niemczech, Rosji, Arabii Saudyjskiej i Zjednoczonych Emiratach Arabskich (UN DESA, 2013).

- ➔ Raport Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) 2015
http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf
- ➔ Wykresy opracowane przez BBC dotyczące ruchów migracyjnych w Europie (ang)
<http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>

Na poziomie globalnym kwestie migracji i urbanizacji często są omawiane na odrębnych forach, co skutkuje brakiem spójności polityki. Na poziomie krajowym, z nielicznymi wyjątkami, istnieje rozłam pomiędzy polityką ogólnokrajową i samorządową. Dla rozwoju gospodarczego rządy krajowe mogą zachęcać do migracji na obszary miejskie, jednak bez wystarczającej koordynacji z samorządami w zakresie podstawowych potrzeb w zakresie usług socjalnych pomysły te mogą ponieść fiasko.

MIGRACJE A GOSPODARKA ŚWIATOWA

Francis Fukuyama, twórca koncepcji „Końca Historii” uważał, że uniwersalne nadejście demokracji wolnorynkowej uczyniłoby możliwym stworzenie światowego rządu¹. Ten pomysł stale powraca w dzisiejszych dyskusjach na temat przyszłości politycznej globu, od kiedy daleko posunięta rewolucja technologiczna, rozwój gospodarczy w krajach Azji i Afryki oraz eksplozja demograficzna w krajach mużułmańskich powoduje, że klasyczną rozgrywkę geopolityczną zastępuje geoekonomia.

¹ Fukuyama, F. (2000). Koniec historii. przekł. z ang. T. Bieroń, M. Wichrowski; Poznań: Wydawnictwo Zysk i Spółka.

Należy tutaj pamiętać, że główną tendencją migracyjną jest migracja ze wsi do miast. Miasta na całym świecie doświadczają stałego przyływu i odpływu osób pomiędzy społecznościami regionalnymi i światowymi. Geografia przepływów migracyjnych zmienia się zgodnie ze zmianami gospodarki światowej. Dla migrantów coraz bardziej atrakcyjne stają się kraje, które doświadczają najwyższego wzrostu gospodarczego – te w Azji Wschodniej, Brazylii, Afryce Południowej i Indiach. Zatem to miasta indukowane migracją muszą stawić czoła rosnącym wyzwaniom zarządzania różnorodnością.

Obecnie wpływy Zachodu zaczynają słabnąć i rozwój, który jeszcze niedawno można było określać mianem westernizacji, nie prowadzi już do powstania „cywilizacji uniwersalnej”. W pierwszych latach zimnej wojny premier Kanady i laureat Pokojowej Nagrody Nobla Lester Pearson wypowiedział prorocze słowa o odrodzeniu i sile vitalnej społeczności niezachodnich: „Byłoby absurdem – ostrzegał – wyobrażać sobie, że nowe wspólnoty polityczne wyłaniające się na Wschodzie staną się repliką tych, które znamy na Zachodzie. Odrodzenie dawnych cywilizacji przybierze nowe formy”. Wraz ze wzrostem stopy życiowej w krajach Azji i Bliskiego Wschodu, Zachód stał się o wiele mniej atrakcyjny i elity polityczne reszty świata zaczynają szukać swoich własnych korzeni, co wyraża się w ogólnoświatowym trendzie krytyki kultury konsumpcyjnej.

ODRADZANIE NACJONALIZMÓW I KONFLIKTY ZBROJNE

Lista trwających konfliktów na świecie jest długa. Ocenia się, że na świecie toczą się 52 wojny, z czego tylko 13 trwa mniej, niż 15 lat. Konfliktów jest więc jeszcze więcej, niż 20 lat temu. Ostatnie lata przyniosły m.in.: rewolucje w krajach arabskich, rebelię Boko Haram w Nigerii, interwencję NATO w Afganistanie, wojnę w Somalii, zamach stanu w Nigrze, wojnę domową w Pakistanie i Sudanie, konflikt koreański, rewolucję w Kirgistanie, II wojnę w Wybrzeżu Kości Słoniowej, II wojnę czeczeńską, amerykańską wojnę z terroryzmem, meksykańską wojnę narkotykową oraz powstanie samozwańczego kalifatu – tak zwanego Państwa Islamskiego.

- ➔ [Mapa trwających konfliktów](http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/search.php)
<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/search.php>
lub <http://www.conflictmap.org/>

Tylko według oficjalnych statystyk w 2015 roku w wyniku konfliktów zbrojnych śmierć poniosło ponad 200 tysięcy osób. Znacznie rośnie również ilość ofiar ataków terrorystycznych. Liczba ofiar śmiertelnych terroryzmu wzrosła o 80% w 2014 roku, osiągając najwyższy poziom w historii (32,658 ofiar). 78% wszystkich ofiar terrorystów w 2014 roku poniosło śmierć w atakach zaledwie w pięciu krajach: Afganistanie, Iraku, Nigerii, Pakistanie i Syrii. Pod względem liczby ofiar w pierwszej 25 krajów najbardziej dotkniętych terroryzmem nie ma żadnego kraju należącego do Unii Europejskiej.

- ➔ [Global Terrorism Index 2015](http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf)
<http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf>

Konflikty zbrojne niosą za sobą tysiące ofiar i zmuszają miliony osób do opuszczenia swoich domów rodzinnych. Masowe migracje stanowią ogromne wyzwanie – zarówno w skali globalnej, jak i lokalnej. Szacuje się, że łączna liczba uchodźców i osób przesiedlonych wewnątrz nie wynosi obecnie prawie 60 mln osób.

- ➔ [Raportu Eurostatu o migracji](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/pl)
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/pl
- ➔ [Raporty Eurostatu o sytuacji uchodźców](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics)
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics

Dla niewielu z tych osób celem jest Europa. Przykładowo szacuje się, że z powodu wojny w Syrii wewnątrz kraju miejsce zamieszkania zmieniło 7,6 mln ludzi, a kolejne 4,5 mln wyemigrowało do krajów ościennych: 1,9 mln. do Turcji, 1,2 mln. do Libanu, 630 tys. do Jordanii, 250 tys. do Iraku i 157 tys. do krajów Afryki Północnej. Od wybuchu konfliktu w 2011 r. do lipca 2015 r. Europa przyjęła zaledwie 348,5 tys. wniosków o status uchodźcy od Syryjczyków, z czego 60% z nich podjęły same Niemcy i Szwecja. Przyjęcie wniosku do rozpatrzenia nie jest jednoznaczne z otrzymaniem pozytywnej decyzji o pozostaniu w Europie. W praktyce ponad 55% wniosków jest odrzucanych, a wnioskodawcy są wysyłani do domu².

➔ **Raport Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców w sprawie uchodźców z Syrii**
<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

Zakończenie zimnej wojny przyniosło wiele zmian granic, które zaczęły definiować się na nowo zgodnie z podziałami kulturowymi³. Zmiana wzorców migracji w Europie, która jest wynikiem zakończenia zimnej wojny, zakończenia konfliktów na terenie byłej Jugosławii i pogłębiania integracji europejskiej określona została, jako 'nowa migracja'. Paradygmat bezpieczeństwa zimnowojennego o kontrolowanym zbrojeniu nie zdaje już egzaminu. Podczas gdy Stany Zjednoczone nadal skupiają się na tradycyjnym modelu geopolityki, w którym jedynym słusznym argumentem jest siła, Europejczycy zdecydowali się na budowę nowego ładu światowego opartego o zasady dekonstruktywistyczne. Wolą podejmować wyzwania, stawiając im czoło z pomocą instrumentów dyplomacji i wsparcia finansowego⁴. Nie dysponując odpowiednią siłą wojskową, by interweniować w sytuacji zagrożenia, mieszkańcy Starego Kontynentu świadomie zdecydowali o własnej militarnej słabości, a ciężar obronności militarnej przenieśli na barki NATO.

SPRAWA UNII EUROPEJSKIEJ

Według S. Huntingtona „Zachód podbił świat nie dzięki wyższości swoich idei, wartości czy religii, lecz dzięki lepiej rozwiniętemu aparatowi zorganizowanej przemocy. Ludzie Zachodu często o tym zapominają, ludzie spoza Zachodu – nigdy⁵”. Warto pamiętać, że w różnych kulturach inne wartości są uznawane za najważniejsze, a wraz z rośnięciem w siłę niezachodnich społeczeństw następuje zwrot ku ich własnym kulturowym wartościom i odrzucenie tych, które przez lata propagowała cywilizacja zachodnia. Mamy więc do czynienia z procesem (re)definiowania społecznych tożsamości.

Chociaż kraje zrzeszone w Unii Europejskiej nie sankcjonują imigracji, zgodnie z treścią Konwencji Genewskiej z 1951 roku, mają obowiązek udzielania schronienia osobom, które posiadają uzasadnioną obawę przed prześladowaniem we własnym kraju ze względu na rasę, religię, narodowość, poglądy polityczne lub przynależność do określonej grupy społecznej. Uchodźcą staje się więc osoba, która opuściła terytorium kraju ze względu na zagrożenie życia, zdrowia bądź wolności i spełnia warunek niekaralności za poważne przestępstwa.

➔ **Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 28 lipca 1951**
 (Dz.U. 1991 nr 119 poz. 515)
http://www.ptpa.org.pl/public/files/akty_prawne/Konwencja_Dotyczaca_Uchodzcow.pdf

Osoby ubiegające się o status uchodźcy, w którymś z krajów należących do Unii Europejskiej w trakcie procedury

² Komunikat komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Europejski program w zakresie migracji

³ Zięba, R. (red.). (2008). Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.

⁴ Kuźniar, R. (2006). Polityka i siła. Studia strategiczne - zarys problematyki. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.

⁵ Huntington, S. (2011). Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego. Warszawa: Wyd. Muza.

weryfikacyjnej, która powinna trwać do sześciu miesięcy, są utrzymywani przez państwo, na terenie którego się znaleźli. Jest im zapewniane miejsce w ośrodku dla uchodźców i wyżywienie. Przez czas zamieszkania w ośrodku dostają również kieszonkowe, które różni się w zależności od kraju. Przykładowo w Polsce uchodźcy otrzymują 70 zł miesięcznie, w Szwecji 37 Euro, a we Francji 91 euro. Są to pieniądze, z których uchodźcy muszą sobie zapewnić środki higieny i odzież. To kwoty znacznie niższe niż te, o których mówiono w mediach.

Szacuje się, że na terenie Unii Europejskiej zamieszkują ponad 33 miliony imigrantów⁶. Są to dane obejmujące jedynie osoby nieposiadające obywatelstwa kraju przyjmującego, w statystyki nie wlicza się osób naturalizowanych czy dzieci imigrantów, jak również tych, które z któregoś kraju należącego do UE pochodzą, a przykładowo wemigrowali do innego kraju członkowskiego, jak to zrobiło 5 milionów Polaków mieszkających obecnie w Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii czy Irlandii. Imigranci spoza Unii stanowią nieznaczną większość, bo 60% wszystkich obcokrajowców, jednak status uchodźcy posiada jedynie milion z nich. Pozostali to migranci zatrudnieni przez międzynarodowe firmy, czy pracownicy i ich rodziny sprowadzani masowo w czasie buma gospodarczego lub jeszcze wcześniej, u schyłku epoki kolonialnej.

POGODA NA JUTRO

Sieć zależności na świecie jest jednak dużo bardziej skomplikowana i nie ogranicza się jedynie do polityki i gospodarki. Naukowcy zajmujący się historią klimatu sugerują, że kolejne fale euroazjatyckich nomadów miały swoje źródło w cyklach klimatycznych, które rozszerzały bądź zawężyły pastwiska w Azji Środkowej, zwłaszcza w Mongolii i Ałtaju. Ludzie byli wysiedlani ze swej ojczystej ziemi przez inne plemiona próbujące znaleźć teren pod wypas swoich stad, a każda grupa popychała poprzednią dalej na południowy zachód, do Anatolii czy Mezopotamii. Aby opisać ten historyczny proces Bogumił Terminski używa terminu „migracyjny efekt domina”⁷.

Niełatwo przewidzieć rozwój politycznych wydarzeń, jednak możemy być pewni, że liczba uchodźców w Europie będzie rosła i to nie tylko z powodu konfliktów zbrojnych. Znaczenie ma także kwestia skutków zmiany klimatu, które zmuszają ludzi do opuszczania swoich domów.

➔ Dane ze strony Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM)
<https://www.iom.int/complex-nexus>

Na przestrzeni dziejów klimat zawsze się zmieniał, ale rabunkowa działalność człowieka odciska swoje piętno. Miliony osób z Azji i Afryki będzie zmuszonych przenieść się w bezpieczne miejsca w Europie i Ameryce Północnej, które będzie stać na zbudowanie zabezpieczeń. Kraje Globalnego Południa, takie, które w najmniejszym stopniu przyczyniają się do emisji CO², ucierpią najbardziej. Malediwy leżą zaledwie dwa metry ponad powierzchnią poziomu morza i są zagrożone całkowitym zalaniem. Dlatego państwo to od lat zwraca się do największych i najpotężniejszych krajów świata o pomoc w ograniczaniu efektu cieplarnianego.

PLUSY I MINUSY

Szybkie tempo urbanizacji i wzrost migracji do miast niesie za sobą wyzwania i możliwości tak dla samych migrantów, społeczności jak i zainteresowanych rządów. W perspektywie globalnej łatwość przemieszczania i otwarcie granic może ułatwić przestępczość zorganizowaną i handel ludźmi, dlatego mamy do czynienia ze wzmożoną kontrolą bezpieczeństwa.

⁶ Eurostat

⁷ Terminski, Bogumił. Environmentally-Induced Displacement. Theoretical Frameworks and Current Challenges. CEDEM, Université de Liège, 2012

Kraje przyjmujące migrantów muszą zmierzyć się innymi z obniżeniem średniej wynagrodzenia, ale analizy ekonomiczne pokazują, że jest to tylko redukcja tymczasowa. Pracodawcy mający do dyspozycji pracowników chcących pracować nawet poniżej pensji minimalnej mogą zacząć ignorować ich produktywność, doszkalanie czy innowacyjność rozwiązań. Jest to krótka droga do eksploataowania migrantów.

Ponieważ napływ migrantów wiąże się ze wzrostem populacji, może to wywierać nacisk na konieczność stworzenia dodatkowych usług publicznych, szczególnie w sektorach oświaty, transportu miejskiego, opiece społecznej i planowaniu przestrzennym. W przypadku braku adekwatnego programu integracyjnego i wobec niechęci społeczeństwa przyjmującego mogą wystąpić trudności i tarcia w społeczności lokalnej.

Z drugiej strony dopływ imigrantów pozwala na wypełnienie wolnych miejsc pracy, szczególnie w zawodach, w których brakuje specjalistów (inżynierowie, lekarze), lub których ludność lokalna nie chce wykonywać (prace budowlane, zbiory pól). Dzięki temu może być utrzymany stały wzrost gospodarczy i działalność usługowa związana ze starzeniem się społeczeństwa. Łuka emerytalna może być wypełniona przez nowych podatników. Wzbogacenie różnorodności kulturowej oznacza nie tylko świeżą energię dla lokalnej społeczności, ale i bodziec dla innowacji.

Kraje, które doświadczają emigracji, są zmuszone poradzić sobie ze stratą osób w wieku produkcyjnym, zazwyczaj tych najlepiej wykształconych. Kolejnym wyzwaniem, którego doświadcza również społeczeństwo polskie, jest związane z problemami społecznymi małoletnich, którzy zostali pozbawieni szerszego kręgu rodzinnego, lub zostali pozostawieni przez wyjeżdżających rodziców na wychowanie dalszym członkom rodziny. System w Polsce pozbawiony jest również instrumentów skierowanych do dzieci powracających z emigracji.

➔ **Raport (Nie)łatwe powroty do domu? Funkcjonowanie dzieci i młodzieży powracających z emigracji.**
<http://nielatwepowroty.pl/wp-content/uploads/2015/12/nielatwe-powroty-raport.pdf>

Kraje globalnego Południa korzystają jednak z przekazów pieniężnych wysyłanych do rodzin przez osoby, które wyemigrowały. Kwoty te zazwyczaj przewyższają zagraniczną pomoc rozwojową. Odptyw ludzi oznacza również zmniejszenie bezrobocia i stwarza nowe szanse rozwojowe dla najmłodszego pokolenia. Osoby powracające z emigracji przywożą zaś nie tylko oszczędności, ale przede wszystkim nowe umiejętności i kontakty międzynarodowe.

Rozwój technologii, a co za tym idzie, szybki transport zmniejszył znaczenie odległości, która była elementem separującym regiony kulturowe na świecie i spowodował masowe migracje oraz mieszanie się społeczeństw. Im większa mobilność ludności, tym mniejsze różnice społeczne i ekonomiczne pomiędzy regionami. Natężenie tego zjawiska jest nieuniknione wobec starzenia się społeczeństw oraz niestabilności środowiska naturalnego i klimatu na globie.

Jest oczywiste, że zjawisko migracji towarzyszy ludzkości od zawsze, a mieszanie się ludności jest podstawą rozwoju cywilizacji. Imigracja jest korzystna ekonomicznie dla kraju przyjmującego i może być korzystna dla migrantów, ale tylko wtedy, gdy ich prawa są właściwie chronione. Może być również korzystna dla kraju pochodzenia, o czym często zapomina się w analizach. Jednak patrząc na obecne międzynarodowe rozwiązania gospodarcze i handlowe to bogate kraje najbardziej skorzystają na migracjach. Należy jednak pamiętać, że niosą one ze sobą presje społeczne i kulturowe, które należy bezwzględnie brać pod uwagę planując przyjęcie migrantów.

Migracje niosą ze sobą potencjał kulturowego łączenia ludzi, ale bez podjętych działań mających na celu zniwelowanie wzajemnych uprzedzeń może dochodzić do tarć na tym polu. Istotne jest również zapewnienie dobrego dostępu do informacji na temat lokalnego sposobu życia dla nowoprzybyłych, by ułatwić im integrację. Jeżeli istnieją przesłanki ekonomiczne dla migracji, jest ona nieunikniona, a próby jej zatrzymania sprawiają jedynie, że schodzi ona do szarej strefy.